

QASDDAN BADANGA YENGIL SHIKAST YETKAZISH JINOYATINING TERGOV QILISH VERSIYALARI

Ashirboyev Axrorjon Terkash o'g'li

**O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi
"Tergov faoliyati" kafedrasi kabinet boshlig'i.**

Kuchimov Azizbek Baxodir o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 3-bosqich 326-guruh kursanti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15718265>

Anotatsiya

Mazkur ilmiy maqolada qasddan badanga yengil shikast yetkazish jinoyatining tergov jarayonlarini takomillashtirish masalalari o'rganiladi. Jinoyatlar tergovining samaradorligini oshirish uchun mavjud muammolar tahlil qilinadi va ilg'or tergov metodlari, qonunchilikdagi yangiliklar va amaliyotdagi o'zgarishlar orqali jinoyatlarni aniqlash va isbotlash jarayonlarini takomillashtirish yo'llari taklif etiladi. Xususan, jinoyatlar tergovining samaradorligini oshirishda psixologik, texnik va jismoniy dalillarning roli alohida yoritiladi. Tergov jarayonlarida o'zaro hamkorlik va maxsus mutaxassislarning ishtiroki ham muhim ahamiyatga ega. Maqolada, shuningdek, muammolarni hal etish uchun ilmiy yondashuvlar va amaliyotda qo'llaniladigan usullar taklif etiladi.

Kalit so'zlar

Qasddan badanga yengil shikast, jinoyat, tergov, samaradorlik, ilmiy yondashuv, mutaxassis, qonunchilik, dalillar, psixologiya, texnika.

Qasddan badanga yengil shikast yetkazish jinoyati, huquqni muhofaza qilish organlari tomonidan doimiy ravishda kuzatilib, tegishli tergov harakatlari olib borilmoqda. Biroq, mazkur jinoyatni tergov qilish jarayonida bir qator muammolar mavjud bo'lib, ular samarali va tezkor tergovni amalga oshirishni qiyinlashtiradi. Ushbu maqolada qasddan badanga yengil shikast yetkazish jinoyatining tergovini takomillashtirish bo'yicha ilmiy yondashuvlar va takliflar keltiriladi¹.

Qasddan badanga yengil shikast yetkazish jinoyati, asosan, shaxsning boshqa shaxsga jismoniy zarar yetkazishi bilan bog'liq bo'lib, ko'pincha ijtimoiy-siyosiy, maishiy yoki shaxsiy mojarolar natijasida sodir bo'ladi. Ushbu jinoyatning huquqiy belgilari O'zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksida aniq ko'rsatilgan. Yengil shikast yetkazish, odamning jismoniy yoki psixologik holatiga minimal zarar yetkazishi bilan xarakterlanadi. Biroq, tergov jarayonida bu holatni to'g'ri baholash va dalillarni to'plashda noaniqliklar mavjud.

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat Kodeksining 104-moddasiga ko'ra, qasddan badanga yengil shikast yetkazish jinoyati, boshqalarga jismoniy zararni keltirish bilan ifodalanadi. Ushbu jinoyat uchun, shaxsning qasddan va bilib-bilib zarar yetkazish niyati bo'lishi zarur. Yengil shikastlar, shikastlangan shaxsning sog'lig'iga jiddiy ta'sir ko'rsatmaydigan, lekin jismoniy izlar qoldiradigan darajadagi jarohatlar deb qaraladi².

¹ B.B.Murodov. Xususiy ayblov institutini qo'llash samaradorligini oshirish yo'llari // Xususiy ayblov va yarashuv institutlarini takomillashtirish choralari: Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. T:O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2015y.B. 34-40.

² Sh.S.Agoyev., Shakirova S. Qiynash jinoyatini tergov qilish: nazariya va amaliyot //Razvitie i innovatsii v nauke. – 2024. – T. 3. – №. 6. – S. 75-81.

Qasddan badanga yengil shikast yetkazish jinoyati nafaqat jismoniy zarar, balki psixologik ta'sir ham o'tkazadi. Shikastlangan shaxsda vaqtinchalik yoki doimiy ruhiy jarohatlar, stress va boshqalar yuzaga kelishi mumkin. Bu jinoyat, ko'pincha ijtimoiy muhit, oilaviy yoki shaxsiy nizolar bilan bog'liq bo'ladi. Ruhiy travma, ba'zida jismoniy shikastlardan ko'ra jiddiyoq va uzoq davom etadigan ta'sir ko'rsatadi³.

Qasddan badanga yengil shikast yetkazish jinoyatini tergov qilishda uchraydigan asosiy muammolar quyidagilardan iborat:

Dalillarni to'plashdagi qiyinchiliklar: Yengil shikastlar ko'pincha jismoniy izlarning kamligi yoki mavjud izlarning tezda yo'qolishi bilan ajralib turadi. Bunday holatlarda, jinoyatning isbotlanishi uchun zarur bo'lgan dalillarni aniqlash va ularni rasmiylashtirish juda muhim⁴.

Guvohlarning ko'rsatuvlarining ishonchliligi: Ko'pincha tergov jarayonida guvohlar o'z bayonotlarini noaniq yoki chalkash tarzda taqdim etadilar. Bu holat tergovchilarni yolg'on guvohlikni aniqlashda qiyinchiliklarga duchor qiladi.

Psixologik yondashuvlar: Jinoyatga oid psixologik aspektlar yetarli darajada hisobga olinmayapti. Ko'pincha, shikast yetkazgan shaxsning niyati, ularning psixologik holati tergov jarayonida to'liq aniqlanmaydi⁵.

Qonunchilikdagi muammolar: Yengil shikast yetkazish jinoyatiga nisbatan mavjud qonunchilik va tergov tartiblari ba'zan samarali emas, ayniqsa, zarur dalillarni yig'ish va jinoyatni huquqiy jihatdan tasdiqlashda muammolar yuzaga keladi.

Qasddan badanga yengil shikast yetkazish jinoyatida dalillarni to'plashda bir qator muammolar mavjud. Bu jinoyatning o'ziga xosligi shundaki, shikastlar ko'pincha yengil bo'lib, jismoniy izlar yoki jarohatlar tezda tiklanadi yoki ko'rinmas bo'ladi. Shu sababli, shikastlanishning aniq va ishonchli dalillari to'planganida, tergovning muvaffaqiyatli bo'lishi qiyinlashadi. Quyidagi holatlar dalillarni to'plashni murakkablashtiradi:

Jismoniy dalillarni aniqlashda noaniqlik: Yengil jarohatlar (masalan, qichishish, qizarish, ko'karish yoki yengil kesilgan yaralar) ko'pincha tezda tiklanadi, va buning natijasida jarohatning vaqtini aniq belgilash qiyin bo'ladi. Bu esa tergovchilarga jinoyatning sodir bo'lgan vaqtini va shikastning jiddiyligini aniqlashda to'sqinlik qiladi.

Zararli ta'sirning psixologik natijalari: Yengil shikastlar ko'pincha jismoniy zarar bilan chegaralanmaydi. Psixologik travma va ruhiy zo'riqishlar dalillarini to'plash murakkab, chunki bu jarayonlar ko'p hollarda ko'rinmas bo'lib, shikastlangan shaxsning ichki holatini aniqlash qiyinlashadi⁶.

Guvohlar ko'pincha jinoyat joyida yoki voqea sodir bo'lgan paytda mavjud bo'lishadi. Ammo guvohlarning ko'rsatuvlarining ishonchliligi doimo shubha ostida bo'lishi mumkin. Bu holatlarni tahlil qilganimizda, quyidagi muammolarni ko'rish mumkin:

³ B.B.Murodov. "Jinoyatlarni tergov qilish metodikasi" fanidan o'quv dasturi. T.: O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2012. B.24

⁴ Sh.Sh.Suyunov. Giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalar bilan qonunga xilof ravishda muomala qilishdan iborat jinoyatlarni kvalifikatsiya qilishning muhim jihatlari. "Talqin va tadqiqotlar" Respublika ilmiy-uslubiy jurnali 10soni. 01.10.2022 yil B. 105-109.

⁵ A.T.Ashirboyev. Ayblanuvchining qayerda ekanligi noma'lum bo'lgan hollarda jinoyat ishini to'xtatishning nazariy va amaliy jihatlari. Jamiyat va innovatsiyalar № 1 (2024). – 2024. – 314-320 b.

⁶ Sh.Sh.Suyunov. Giyohvandlik vositalarini, ularning analoglarini yoki psixotrop moddalarini sotish maqsadisiz noqonuniy ishlab chiqarish, olish, saqlash, jinoyati tushunchasi // Jamiyat va innovatsiya. – 2025. – V. 6. – No 1/S. – B. 267-277.

Guvohlarning baʼzan noaniq yoki chalkash bayonotlari: Guvohlar voqeani turlicha koʻrishlari, bayonotlaridagi tafsilotlarni unutishlari yoki notoʻgʻri tushunishlari mumkin. Bu, oʻz navbatida, tergovchilarga toʻgʻri xulosa qilishni qiyinlashtiradi.

Yolgʻon guvohlik: Baʼzida guvohlar, ayniqsa shikastlangan shaxsning yaqinlari yoki jinoyatchiga aloqador shaxslar, bayonotlarini notoʻgʻri yoki maqsadli ravishda oʻzgartirishlari mumkin. Bu holatlarda, guvohlarning ishonchliligi va ularning berayotgan axborotiga nisbatan ehtiyotkorlik bilan yondashish zarur.

Qasddan badanga yengil shikast yetkazish jinoyati koʻpincha shaxslar oʻrtasidagi shaxsiy, oilaviy yoki maishiy nizolar tufayli sodir boʻladi. Bunday jinoyatlarda, shikastlangan shaxs va jinoyatchining psixologik holati va niyatlari muhim rol oʻynaydi. Ammo, bu jihatlarni aniq aniqlash juda qiyin, chunki:

Psixologik travma va ruhiy holat: Yengil shikastlar jismoniy zararni keltirsa-da, baʼzan shikastlangan shaxsning ruhiy holati yanada ogʻirroq boʻladi. Bu ruhiy jarohatlar koʻpincha jismoniy dalillarga asoslanmaydi va ularni tibbiy ekspertizalar yordamida isbotlash qiyin.

Jinoyatchining niyati: Tergovchilarga, shikast yetkazgan shaxsning niyatini tushunish juda muhimdir. Ammo, bu holatlarda jinoyatchining ichki niyati va psixologik holati haqida aniq xulosa chiqarish murakkab. Baʼzan, jinoyatchilar oʻz harakatlarining haqiqiy sabablarini yashirishlari yoki notoʻgʻri taqdim etishlari mumkin⁷.

Yengil shikast yetkazish jinoyati bilan bogʻliq qonunchilikdagi muammolar, tergovchilarni qiyinchiliklarga duchor qiladi. Ayniqsa, jinoyatning qasddan sodir boʻlganligi va jismoniy zarar darajasini aniqlashda quyidagi noaniqliklar mavjud:

Shikastning darajasini aniqlash: Jinoyatchining qasdi yoki zarar darajasini aniqlashda muammolar yuzaga kelishi mumkin. Baʼzan, shikastning yengil yoki ogʻir ekanligini aniqlashda tergovchilarni huquqiy tahlil va tibbiy ekspertizalar yordamida toʻgʻri baholash kerak.

Jinoyatning sodir boʻlishiga doir noaniqliklar: Yengil shikastlar koʻpincha sodir boʻlgan joyda shikastning darajasi haqida aniq koʻrsatkichlarni qoldirmaydi. Shuning uchun jinoyatning qachon sodir boʻlganini aniq belgilash qiyin.

Qasddan badanga yengil shikast yetkazish jinoyatini tergov qilishda baʼzan mutaxassislarning yetishmasligi ham muammolarni keltirib chiqaradi. Misol uchun:

Psixologlar va psixiatrlar: Tergovda psixologik va psixiatrik ekspertizalar zarur boʻlishi mumkin. Biroq, baʼzi hollarda psixologik ekspertiza oʻtkazish uchun mutaxassislarning yetishmasligi yoki ularning malakasi bu jarayonni murakkablashtiradi.

Sud-tibbiy ekspertlar: Yengil shikastlar boʻyicha aniqlik kiritishda sud-tibbiy ekspertlar ham muhim rol oʻynaydi. Lekin baʼzan, sud-tibbiy ekspertiza ishlari kechikishi yoki notoʻgʻri baholanishi mumkin.

Birinchidan, qasddan badanga yengil shikast yetkazish jinoyatining tergovini samarali tashkil etish uchun quyidagi asosiy takliflar kiritiladi:

Dalillarning toʻplanish jarayonini takomillashtirish: Tergovchilar, zudlik bilan va tizimli ravishda jinoyat joyini tekshirishi, shikastlanish darajasini aniqlashi va zamonaviy

⁷ Sh.S.Agoyev., Tashev U. Ekspertiza faoliyatining armaniston respublikasi jinoyat-protsessual qonunchiligidagi huquqiy asoslari //Razvitie i innovatsii v nauke. – 2024. – T. 3. – №. 6. – S. 48-56.

texnologiyalarni (masalan, fotosuratlar, videoyozuvlar, biomedikal usullar) qo'llashi zarur. Bu, tergovda dalillarni aniqlik bilan rasmiylashtirishga yordam beradi⁸.

Psixologik va jismoniy ekspertiza: Tergovda shikast yetkazgan va shikastlangan tomonlarning psixologik holatini baholash uchun mutaxassis psixologlar va psixiatriklar ishtiroki zarur. Bu, jinoyatchining niyatini aniqlash va ularning hatti-harakatlarini tushunishga yordam beradi.

Maxsus mutaxassislarning ishtiroki: Tergov jarayonida sud-tibbiy ekspertlar, psixologlar va boshqa mutaxassislar ishtirokini ta'minlash, jinoyatni to'g'ri baholash va dalillarni ishonchli ravishda tahlil qilish imkonini beradi⁹.

Qonunchilikni takomillashtirish: Yengil shikast yetkazish jinoyatini tergov qilishda huquqiy tizimda yangi normativ hujjatlar va yangilanishlar kiritilishi zarur. Shu bilan birga, jinoyatni tergov qilish tartib-qoidalarini aniqlashtirish va ularni amaliyotga qo'llash muhimdir.

Tergovchilarning malakasini oshirish, ularning nazariy bilimlarini takomillashtirish, zamonaviy tergov metodlari va psixologik yondashuvlarga oid treninglar o'tish lozim. Tergovchilarning psixologik va etika jihatidan tayyor bo'lishi, ular guvohlar va shikastlanayotgan shaxslar bilan samarali muloqot qilishlariga imkon yaratadi¹⁰.

References:

Используемая литература: Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 25.01.2020 yildagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi. // [Elektron manba].
3. O'zbekiston yuridik ensiklopediyasi. –T., 2009. – B. 199.
4. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. T.4. –T., 2002. – B. 47.
5. *B.B.Murodov*. Jinoyat-protsessual qonun normalarini erkinlashtirish yo'llari // Oliy yuridik o'quv yurtlarida inson huquqlari muhofazasini ta'minlovchi fanlarning o'qitishning zamonaviy muammolari. Toshkent. O'zbekiston Milliy universiteti huquqshunoslik fakulteti 2009. B. 66-69.
6. *B.B.Murodov*. Jinoyat-protsessual munosabatlarda himoyachining ishtiroki // "Advokatlik faoliyati: nazariya va amaliyot masalalari" mavzusidagi ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. O'zR Prezidenti huzuridagi Amaldagi qonun hujjatlari monitoringi instituti. – Toshkent, 2010. B. 171-175.
7. *B.B.Murodov*. Xususiy ayblov institutini qo'llash samaradorligini oshirish yo'llari // Xususiy ayblov va yarashuv institutlarini takomillashtirish choralari: Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi materiallari. T:O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2015y.B. 34-40.
8. *B.B.Murodov*. "Jinoyatlarni tergov qilish metodikasi" fanidan o'quv dasturi. T.:

⁸ N.Q.Usmanaliyev. Baynazov J. O'g'irlik jinoyati bo'yicha hodisa sodir bo'lgan joyni ko'zdan kechirish tergov harakatining yangi usullari //Nauka i innovatsii v sisteme obrazovaniya. – 2024. – T. 3. – №. 8. – S. 69-74.

⁹ Sh.Sh.Suyunov. Kompyuter texnika vositalari orqali sodir etilgan firibgarlik jinoyati turlari. "Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya" nomli Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. 9.06.2023 yil

¹⁰ N.A. Xushvaktova. Oilada sodir etiladigan tazyiq va zo'ravonlikka uchragan xotin-qizlarni himoya qilish chora-tadbirlari // Zamonaviy fan va ta'lim ilmiy yangiliklari Vol. 2 №2 (2024) ISSN 3030-3044 Researchbib Impact Faktor:7.9 B. 81-86.

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi, 2012. B.24

9. *Sh.Sh.Suyunov*. Giyohvandlik vositalari yoki psixotrop moddalar bilan qonunga xilof ravishda muomala qilishdan iborat jinoyatlarni kvalifikatsiya qilishning muhim jihatlari. "Talqin va tadqiqotlar" Respublika ilmiy-uslubiy jurnali 10soni. 01.10.2022 yil B. 105-109.
10. *Sh.Sh.Suyunov*. Kompyuter texnika vositalari orqali sodir etilgan firibgarlik jinoyati turlari. "Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya" nomli Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi. 9.06.2023 yil
11. *Sh.Sh.Suyunov*. Hodisa sodir bo'lgan joyni ko'zdan kechirish tergov xarakatining jinoyat sodir etgan shaxslarni aniqlash xamda ularning aybini isbotlashdagi ahamiyati. "Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya" nomli Respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi.
12. *Sh.Sh.Suyunov*. Giyohvandlik vositalarini, ularning analoglarini yoki psixotrop moddalarini sotish maqsadisiz noqonuniy ishlab chiqarish, olish, saqlash, jinoyati tushunchasi // Jamiyat va innovatsiya. – 2025. – V. 6. – No 1/S. – B. 267-277.
13. *A.T.Ashirboyev*. Ayblanuvchining qaerda ekanligi noma'lum bo'lgan hollarda jinoyat ishini to'xtatishning nazariy va amaliy jihatlari. Jamiyat va innovatsiyalar № 1 (2024).– 2024. – 314-320 b.
14. *A.T.Ashirboyev*. Jinoyat ishini to'xtatish tushunchasi va ahamiyati. Eksmertkriminalistik faoliyat: istiqbollar va innovatsiyalar mavzusidagi xalqaro konferensiya materillari to'plami. T., O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi Akademiyasi, 2023. – B. 381-388.
15. *A.T.Ashirboyev*. Ayblanuvchining ishtirokini ta'minlash imkoni bo'lmagan taqdirda dastlabki tergovni to'xtatish: Nazariya va amaliyot. O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi Qoraqalpog'iston bo'limining Axborotnomasi № 1 (2024).– 2024. 95-98 b.
16. *A.T.Ashirboyev*. Curishtiruv va dastlabki tergovni to'xtatish instituti: xalqaro tajriba va o'zbekiston qonunchiligini takomillashtirish istiqbollari //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2024. – Т. 3. – №. 14. – С. 37-42.
17. *N.Q.Usmanaliyev*. "Oqilona muddat" tamoyilini joriy etish nazariy va amaliy jihatlari //Наука и инновации в системе образования. – 2025. – Т. 4. – №. 3. – С. 44-50.
18. *N.Q.Usmanaliyev*. Jinoyat ishini yuritishni to'xtatish va tiklash muddatlari bilan bog'liq ayrim mulohazalar //Теоретические аспекты становления педагогических наук. – 2025. – Т. 4. – №. 6. – С. 40-47.
19. *N.Q.Usmanaliyev*. Protsessual muddatlarning hisoblashda qo'llaniluvchi me'zonlarning ayrim jihatlari //problems and solutions of scientific and innovative research. – 2024. – Т. 1. – №. 3. – С. 25-30.
20. *N.Q.Usmanaliyev. Baynazov J.* O'g'irlik jinoyati bo'yicha hodisa sodir bo'lgan joyni ko'zdan kechirish tergov harakatining yangi usullari //Наука и инновации в системе образования. – 2024. – Т. 3. – №. 8. – С. 69-74.
21. *Sh.S.Agoyev., Shakirova S.* Qiynash jinoyatini tergov qilish: nazariya va amaliyot //Развитие и инновации в науке. –2024. – Т. 3. – №. 6. – С. 75-81.
22. *Sh.S.Agoyev., Abduxamidov A.* Guvoxlantirish tergov xarakatini o'tkazishning ahamiyati //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2024. – Т. 3. – №. 7. – С. 49-51.
23. *Sh.S.Agoyev., Asatullaev D.* Axborot texnologiyalari sohasidagi o'g'irlik jinoyatlarni tergov qilishning o'ziga xos xususiyatlari //Общественные науки в современном мире:

teoreticheskie i prakticheskie issledovaniya. – 2024. – T. 3. – №. 7. – S. 31-35.

24. *Sh.S.Agoyev, Tashev U.* Ekspertiza faoliyatining armaniston respublikasi jinoyat-protsessual qonunchiligidagi huquqiy asoslari //Razvitie i innovatsii v nauke. – 2024. – T. 3. – №. 6. – S. 48-56.

25. *N.A. Xushvaktova.* Ishni sudga qadar yuritishda ishtirok etuvchi jamoatchilikning tasnifi // Jamiyat va innovatsiyalar №6 (2024) / ISSN 2181-1415 B. 22-28.

26. *N.A. Xushvaktova.* Oilada sodir etiladigan tazyiq va zo'ravonlikka uchragan xotin-qizlarni himoya qilish chora-tadbirlari // Zamonaviy fan va ta'lim ilmiy yangiliklari Vol. 2 №2 (2024) ISSN 3030-3044 Researchbib Impact Faktor:7.9 B. 81-86.